

DÎVÂN EDEBİYÂTINDA MAHLASLARIN KARIŞTIRILMASI -ZA'ÎFÎ VE ZA'FÎ MAHLASLI ŞAİRLER ÖRNEĞİ-

Abdurrahman ADAK (*)

Özet

Osmanlı şiir geleneğinde aynı mahlası kullanmış olan pek çok şairin mahlasları ve bunun sonucunda şiirleri karıştırılagelmiştir. Aynı olmasa bile yazılışları açısından birbirine benzeyen mahlasların karıştırılması da mahlas karışıklığının bir türünü teşkil etmektedir. Makalede bu hususa güzel bir örnek teşkil eden Za'îfî ve Za'fî mahlaslı şairler üzerinde durulmuştur. Osmanlı döneminde tespit edilebildiği kadarı ile Za'îfî mahlaslı 7 ve Za'fî mahlaslı 2 şair yaşamıştır. Bu iki mahlasın karıştırılmasının temel nedeni yanlış istinsahtır. Özellikle tezkirelerde görülen bu husus neticesinde her iki mahlasın ötekine dönüştüğü görülmektedir. Her iki mahlaslı şairlere topluca yer veren biyografik eserlerde de aynı şairden farklı mahlaslarla, ya da farklı şairlerden tek bir mahlasla sözedilmesi gibi kimi karışıklıklar meydana gelmiştir. Karışılığın bir diğer şekli de bir eserin yanlışlıkla başka birine nisbet edilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Za'îfî, Za'fî, mahlas, istinsah, tezkire, biyografi kitapları, mahlasların karıştırılması.

Confusing the Pseudonyms with one Another in Diwan Literature -The Example of Pseudonymous Poets Under Za'îfî And Za'fî-

Abstract

In the ottoman traditional poetry the pseudonyms of many poets who used the same pseudonym as well as their poems have been confused with one another. The confusing of the pseudonyms which are similar to one another in terms of the writing of them, even not the same, is a kind of this confusion. This article deals with the pseudonymous poets under Za'îfî and Za'fî which is a good example of the case. In ottoman period, seven pseudonymous poets under Za'îfî and two pseudonymous poets under Za'fî lived, as far as they can be established. The reason of confusing two pseudonyms with each other is the wrong copying (writing). Especially in the tazkirahs it is seen that both pseudonyms turn into each other. Some confusions have taken places, such as mentioning the same poet with under different pseudonyms or mentioning different poets with under the same pseudonym, in biographical works containing the both pseudonymous poets totally. Another form of the confusion appeared in the form that a work was shown as belonging to another poet by mistake.

Key Words: Za'îfî, Za'fî, pseudonym, copying, tazkirah, biographical works, confusing pseudonyms.

*) Yrd. Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniv. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
(e-posta: abdurrahmanadak@gmail.com)

Giriş

Mahlas, divan şairlerinin şiirlerinde kullandıkları takma ada verilen isimdir. Mahlasın kullanım amacı, şiirlerin başka şiirlerle karışmasını önlemektir (Pala, 2003: 306, geniş bilgi için bkz. Yardım, 2009). Türk edebiyatında Şeyhî ile başlayan bu gelenek, geniş bir zaman diliminde devam ettiği için çok sayıda mahlas değişik şairler tarafından kullanılmış ve zamanla bunların birbirleri ile karıştırılması sözkonusu olmuştur. Bu karıştırma iki türdür. Birincisi ve en yaygın olanı aynı mahlası seçmiş olan şairlerin şiirlerinin birbirleri ile karıştırılmasıdır. Divan edebiyatında bunun pek çok örneğine rastlanabilir. Çünkü aynı mahlası kullanmış olan şairlerin sayısı son derece fazladır. Örneğin “Feyzî” mahlası 41 şair tarafından müşterek olarak kullanılmış ve divan edebiyatında en çok kullanılan mahlas durumunda olmuştur. Yine 24 şairle Abdî, 23 şairle Arif ve 20 şairle Ali en çok kullanılan mahlaslara ait bazı örneklerdir. Aynı mahlası kullanan bu şairlerin şiirleri doğal olarak karıştırılmıştır. Bazı şairler böyle bir durumla karşı karşıya gelmemek için özellikle başkalarının itibar etmeyecekleri mahlasları seçmişlerdir. Mesela Fuzûlî boş, lüzumsuz anlamına gelen bu mahlası, başka şairlerce benimsenmeyeceği ümidi ile seçmiştir (İsen, 1997: 195-208).

Mahlas karışıklığının ikinci şekli ise yazım esnasında mahlasın yanlış istinsah edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu da ya birbirine yakın ve benzer harfleri barındıran mahlasların birbirleri yerine kullanılması, Arap alfabesindeki noktalı bir harfin noktasız yazılması, ya da bir harfin eksik ya da fazla yazılması şeklinde kendini gösterir. Mesela “شانی” (Şanî) mahlasındaki “ش” (Şîn) harfinin noktasız yazılması durumunda “سانی” (Sanî)’ye dönüşecek olması gibi. Bu çalışmada ele alınan ضعيفى (Za’îfî) ve ضعفى (Za’fî) mahlaslarının durumu bu türe bir örnek teşkil etmektedir. Buradaki karışıklık, bir harfin (ى/Ye) eksik ya da fazla yazılması suretiyle ortaya çıkan bir karışıklık olup bunun farklı suretlerde de sonuçları olmaktadır. Aslında Za’îfî ile Za’fî’nin birbirleriyle karıştırılabilecek bir mahiyet arz ettiğine, Nihad Sami Banarlı daha önceden dikkat çekmiştir. Banarlı, Âgehî (ö. 985/1577)’nin denizcilik terimleri ile yazdığı bir kasidesine Za’fî isimli bir şair tarafından yazılan bir tahmîsten söz ederken, Za’fî’nin asrın oldukça tanınmış şâirlerinden Za’îfî ile karıştırılmaması lazım geldiği hatırlatmasında bulunmuş (Banarlı, 2001: 577), bu da bu konuya eğilmemizi teşvik eden bir uyarı mahiyetinde olmuştur.

İki bölüm halinde işlenecek olan çalışmanın birinci bölümünde dîvân edebiyatında Za’îfî ve Za’fî mahlaslarını kullanan şairlerin tespiti üzerinde durulacak, ikinci bölümde de bu iki mahlasın nasıl karıştırıldığı ve ne gibi sonuçlar doğurduğu ele alınacaktır.

I. Dîvân Edebiyatında Za’îfî ve Za’fî Mahlası Şairler

Za’îfî (ضعيفى) ve Za’fî (ضعفى) mahlasları, Arapça’da kuvvetsizlik anlamındaki Za’f (ضعف) masdarına nisbet edilerek türetilen iki kelime olup, kuvvetsizliğe mensup, kuvvetsizlikle ilgili anlamını ifâde etmektedirler (Mustafa b. Şemseddîn, 1302: 606; Sâmî, 1317: 853). Aynı kökten (ضعف/ Za’f masdarı) türeyen her iki kelime arasındaki tek fark, Za’îfî’nin sıfat-ı müşebbehe olarak, Za’fî’nin ise masdar olarak ى/Ya’ya nisbet edilmeleri, yani ism-i mensûb olmalarıdır. Bu durumda birincisinde “kuvvetsiz olan kişi”

anlamındaki ضعيف (Za'îf), ikincisinde ise “kuvvetsizlik” anlamındaki ضعف (Za'f) kelimeleri ی/Ya'ya nisbet edilmişlerdir. Ancak netice itibari ile her ikisi de kuvvetsizliğe mensup, kuvvetsizlikle ilgili anlamını ifade etmektedirler.

Dîvân edebiyatında Za'îfî ve Za'fî mahlaslarını kullanan şairlerin sayılarına gelince, bunları tam olarak tespit etmek elbetteki güçtür. Bununla birlikte kendisinden önceki kaynaklardan yararlanarak her iki mahlası kullanan şairlere bir arada yer vermiş olan M. Nail Tuman'ın *Tuhfe-i Nailî* isimli eseri ve daha sonra kaleme alınan kimi ansiklopedik eserler çerçevesinde bu iki mahlası kullanmış olan şairleri tespit etmek mümkündür. Konumuzu teşkil eden her iki mahlasla ilgili karışıklıkların tespiti ve bunların çözümlenmesi, belki de en çok bu mahlasları kullananların doğru sayılarının tespitine katkı sunmaktadır. Dolayısı ile biz burada Za'îfî ve Za'fî mahlaslı şairlerin sayılarını verirken, *Tuhfe-i Nailî* ve diğer kaynaklarda mahlas karışıklığı sonucu verilen yanlış rakamları değil, çalışmanın ikinci bölümünde detaylı bir şekilde yapmış olduğumuz analizler sonucu ortaya çıkmış olan sayıları esas alacağız. Aşağıda sözünü ettiğimiz analizler sonucunda ortaya çıkmış olan Za'îfî mahlaslı 7 ve Za'fî mahlaslı 2 şair üzerinde durulacaktır. Şairler işlenirken tezkirelerde geçtiği kadarı ile şairlerinden de örnekler verilecektir.

A. Za'îfî Mahlaslı Şairler

1. Gelibolulu Za'îfî

Gelibolulu Za'îfî'nin asıl adı Mehmet'tir. Fatih Sultan Mehmet döneminde (1432-1481) yaşayan şairimiz isminden de anlaşıldığı gibi Geliboluludur (Sehi Bey, 1998, 124-125; Mehmed Tahir, 2000: II, 292-293). Sehi Bey, Gelibolulu Za'îfî'nin, tasavvufa meyilli ve tarikat ehli bir şair olduğunu ifade etmiş ve aşağıdaki beytin onun sûfiliğine delalet ettiğini ifade etmiştir (Sehi Bey, 125).

Za'îfî sana bu ma'nâ ne yüzden hâsıl olmuşdur
Meğer maksûdunu buldun hakîkat cümle eşyâdan

Gelibolulu Za'îfî iki eser kaleme almıştır. Birincisi Sultan II. Murad'ın gazalarını manzum bir şekilde kaleme aldığı kitaptır. Sehi Bey, bu eseri beğenmiş ve güzel bir şekilde nazmedildiğini ifade etmiştir (Sehi Bey, 124-125; Mehmed Tahir, II, 292-293).

İkinci eseri ise tasavvuf hakkında yazmış olduğu bir risâledir. Sehi Bey'in ifade ettiği bilgilere göre, şair bu kitapta pek çok marifet beyan etmiştir (Sehi Bey, 125).

Şairin nazmına örnek olmak üzere kaynaklarımızda aşağıdaki beyitlere yer verilmiştir (Sehi Bey, 124; Mehmed Tahir, II, 293; Tuman, 2001: II, 570):

Ey bâd-ı sabâ lutf idüp ol câna haber vir
Ben bu kulunuñ hâlini sultâna haber vir
Hem mûrçeleyin olduğunu hâke beraber
Ol tahtı yüce baht-ı Süleymân'a haber vir

2. Za'îfî Çelebî

Za'îfî Çelebî, *Sicill-i Osmanî*'de geçtiği üzere Sultan II. Mehmet (Fatih Sultan Mehmet) döneminde yaşamış ve vefat etmiştir. Şiirleri ile ilgili olarak sadece “*şuarâdandır*” ifadesine yer verilmiştir (Süreyya, 1311: III, 237; Tuman, II, 570). Bu Gelibolulu Za'îfî olabilir.

3. Rumelili Za'îfî

Adı Pir Mehmet olan şair, Rumeli'deki Karatova kasabasında dünyaya gelmiştir (Âlî, 1994: 237 (Burada ilk iki beyit yer alıyor.); Kılıç, 1994: II, 906). Günümüzde Makedonya sınırları içerisinde yer alan bu kasaba, Kâmûsu'l-A'lâm'ın verdiği bilgilere göre, Kosova vilayetinin Üsküp sancağında ve Üsküp'ün de 70 km. kuzey-doğusunda yer almaktadır (Sâmi, 1996: V, 3639).

Rumelili Za'îfî'nin doğum tarihi hakkında tezkirelerde bilgi verilmemiştir. Şair hakkında doktora tezi hazırlayan Kamil Akarsu, doğumu ile ilgili kuvvetli bir tahmin olarak 900/1494 tarihini ileri sürmüştür (Akarsu, 1993: 11), Abdulkhakim Koçin de bu tahminin makul olduğunu ifade etmiştir (Koçin, 2005: 42).

Şairin babası Evrenos Hâce olarak bilinen bir zattır (Kılıç, II, 906). Za'îfî'nin *Gülşen-i Mülûk* isimli eserinin bir nüshasının temmet kısmında yer alan ifadelerden şairin dedesinin adının Nureddin olduğu ortaya çıkmıştır (Koçin, 43).

Şair, ilim tahsil ettikten sonra Müftü Ali Çelebî'den mülâzım olmuş, daha sonra da müderrislik yapmıştır. En son İznik'te elli akçe ile müderrislik yapmakta iken azl edilmiştir¹. Aşık Çelebî, bu hususu “*Çok zaman zilletten sonra ber-vech-i tekâüd elli akçe eylediler.*” Kınalızade de “*Şîşe-i kalb-i sefâpîsesi seng-i azl ile şikeste-dil..*” (Kınalızade, 1989: II, 578) ifadeleri ile dile getirmiş ve zamanını ibadetle geçirdiği bilgisini vermiştir (Kılıç, II, 906).

Rumelili Za'îfî Farsça'ya hakim bir şairdir. Gelibolulu Âlî bu hususu, “*Şi'r ü inşâda fenn-i Fürs ferasetinden dahi ilmi vü ameli mukarrer imiş.*” (Âlî, 237) ifadesi ile dile getirmiştir. Aşık Çelebî ise hem bu yönünü hem de genel olarak şiirdeki kabiliyetini şu şekilde ifade etmiştir: “*Ol kasabadan bir dahi ol makûle ilme tâlib ve marîfete râğib kimesne zuhûr itmeyüp ol cihetden ferîddür. Kendisinin tab'ı nazîf ve tarzı zarîftir. Şiir ve inşâda yed-i tûlâsı ve Fürsdânlıkta rûtbe-i ulyâsı vardır. El-Hak bir nazm-ı âbdârdur ve gazeliyyâtı da egerçi sâdedür hele tekellüfâtan âzâdedir.*” (Kılıç, II, 906-907).

Şairin pek çok eseri vardır. Kaynaklarda daha çok bunlardan Hafız-ı Şirazi'nin *Gülîstan* isimli eserine yazdığı şerhten sözedilmiştir (Kılıç, II, 907; Kınalızade, II, 578). Diğer önemli bir eseri ise *Gülşen-i Mülûk*'tur (Eserleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Akarsu, 27-29).

Kaynaklarda şiirlerine örnek olarak aşağıdaki beyitlere yer verilmiştir (Kılıç, II, 907; Âlî, 237; Tuman, II, 570):

1) Kühnü'l-Ahbâr'da onun azlinden söz edilmemekte, sadece tekaüd olduğu ifade edilmektedir. (Bkz. Âlî, 237).

Gönlümün âşinâsı dilbercik
Gözler rûşenâsı dilbercik

Bir iki üç olur cefâ nice bir
Hâyesi dört olası dilbercik

Ah bir gün Za'îfî hücre sine
Gelüp aylar kalası dilbercik

Ey göz demidür eşk-i firâk ile tol indi
Ağyâr bu gün yâr ile bâzârı dolandı

Hışm ile yine cevri ü cefâ tîğî bilendi
Ey dil sana mı yâ bana mı anı bil indi

Yâ Rab n'ola hâli bu Za'îfî kulinun kim
Yâr ise ferâğatde vü sabr ise dükendi

4. Kastamonulu Za'îfî:

Kastamonulu Za'îfî kendisi hakkında detaylı bilgilere sahip olduğumuz bir şairdir. Şairin hemşehrîsi olan Latîfî, tezkiresinde kendisine detaylı bir şekilde yer vermiş ve bu konuda daha sonra yazılan eserlere de kaynaklık teşkil etmiştir. Latîfî'nin verdiği bilgilere göre, Kastamonulu Za'îfî'nin adı Mehmet Çelebî, lakabı ise Hacı-zâde'dir. Kastamonu'da kemâlât ve maârif, zühd ve takvası ile tanınmıştır. Ulemâ sınıfından olan şair, danişmendliği esnâsında başarı göstermiş ve arkadaşları arasında parmakla gösterilmiştir. Latîfî'nin ifadesi ile zeki, güzel düşünceli, melek gibi temiz nefisli ve temiz yaratışlı bir şahıstır. Latîfî (ö. 990/1582), tezkiresini yazdığı sırada (yazılışı 953/1546), onun emekliye ayrıldığını ve Nakşibendî tarikatına girdiğini ifade etmektedir. Bu dönemde şair, halktan ilişkisini kopararak uzlete çekilmiş ve vaktini muteber kitapların mütalaasıyla geçirmiştir. Latîfî, Za'îfî'nin kendisi ile âhiret kardeşliği tesis ettiğini, kendisiyle pek çok hukuku ve arkadaşlığı olduğunu ifade etmiş ve “*Bu perîşân evrâkun tahrîr ü tedvîni anlarun ilhâh ü ibrâmı ve tahrîk ü ikdâmı ile tahrîr ü tesvîd olup ..*” diyerek de tezkiresini onun teşviki ile yazdığını dile getirmiştir.

Latîfî, “*Rütbeleri şâ'irlik pâyesinden ber-ter ve fenn-i nazm u inşâ sayır kemâlâtından ser-berdür. Ve hem bu fenden müstağnî olmağın kendülerin şi'r ü inşâ ile işfâ itmemişlerdür illâ nedretle.*” diyerek, Kastamonulu Za'îfî'nin ilmî yönünün edebî yönünden daha önde olduğunu ifade etmiş ve aşağıdaki gazeli şiirine örnek olarak sunmuştur (Canım, 2000: 369):

Ey gönül bunca günâh ile acep mesrûrsın
Var ise âyetde Hakkun lutfına mağrûrsın

Yüz karasın dâyimâ gözyaşlarıdır pâk iden
Ol siyâhı âğ idersen ey gözüm mağfûrsun

Nefs elinden ey zebûn olan sana gör lutfını
Bin günâh itsen bir istiğfârla mağdûrsun

Ger gönül Tûrında gözlersen tecellî nûrını
Hazret-i Mûsâ gibi her lahza gark-ı nûrsın

Mûcib-i kurbetdür ol denlü Cenâb-ı Hazrete
Ey Za'îfi mâsivâdan her ne denlü dûrsın

Kahr ile ey cem'-i mâl iden koyup gitsen gerek
Balın il yer sen belâsın çekmede zenbûrsın

Latîfî, şairi birinci elden tavsif ettiği için diğer tezkireciler de şairden söz ederlerken Latîfî'ye atıfta bulunmuşlardır. Örneğin Kınalızade Hasan Çelebî, Latîfî için, “*tavsîfînde nihâyete tatvîl ü ishâb itmişdür.*” dedikten sonra “*Vücûd-ı za'îfi ol denlü nâbûd u nahîf olmuştur ki, nâm u nişânından eser zâhir ü 'ayân degildir.*” bilgisini vermiş ve “*bu denlü medh ü senâsın itmiş iken yine âsârından bu kıt'a-i bî-mezze ve bî-safâsın yazmıştır* (Kınalızâde, II, 577) diyerek aşağıdaki beyte yer vermiştir (Kınalızâde II, 578; Canım, 370):

Sa'âdet kulına Hakdan 'atâdur
Aña zor ile sa'y itmek hatâdur

Beyânî de şair hakkında “*Kastamonîdür. İlm ile salâhu cem' itmişdür. Eş'ârında salâh-ı âsârı müşâhidür.*” demektedir. Aşağıda şairin *Kühü'l-Ahbar*'da yer alan şiirlerine yer verilmiştir (Canım, 369; Âlî, 237-238. Beyânî, 1997: 154):

Cânda dil vaslundan özge bir temennâ bulmadı
Dîde dîdârından özge bir temâşâ bulmadı

Hil'at-i hüsnî çok ölçüp dikdi hayyât-ı kader
Lîk bu endâzede bir kadd-i bâlâ bulmadı

Dişlerün vafında aklum daldı bahr-ı hayrete
Şol güherler buldı kim gavvâs-ı deryâ bulmadı

Sa'âdet kulına Hakdan 'atâdur
Ana zor ile sa'y itmek hatâdur

Kişi sa'y ile ger devlet bulaydı
Gedâlar kalmaya sultan olaydı

Ne sa'y ile olur izz ü sa'âdet
Ne ta'sîrât ile fakr u felâket

Kazâdan çün çekildi men' ü seddi
Ne virtür âdemînün sa'y ü ciddi

Mukarrardur bu ki virmek Hakuñdur
'Atâ dâim cevâd-ı Mutlakundur

Sa'y ile âdemi yimez semere
Ger nasîbin bitürmese şecere

5. Şehzade Za'îfî

Bu Za'îfî, Kanuni Sultan Süleyman'ın şehzadelerinden Sultan Cihangir'dir. Sultan Cihangir, bu mahlasın yanı sıra Cihangir ve Şemsî mahlaslarını da kullanmıştır. Şehzade Za'îfî 937/1530 tarihinde doğmuş, Kanuni ile Halep'te bulunduğu sırada genç yaşta vefat etmiştir (960/1552). Şair, kardeşi Şehzade Mehmed'in yanında defnedilmiştir. Kanuni döneminde adına nisbet edilerek Şehzade Camii inşa edildi (Süreyya, I, 28; Tuman, I, 170). Mehmed Nail Tuman şairin aşağıdaki beyitlerine yer vermiştir (2001: I, 170):

Akl u fikrüm târmâr iden o gîsûlar mıdur
Yoksa ruhsârîndaki bu hâl-i hindûlar mıdur

Dir gören müjgânlaruñ altındaki çeşmânını
Hançer altında yatur sayd olmuş âhûlar mıdur

Ser-be-ser vâdi-i gül-zâr-ı mahabbette bu gün
Bülbülü mest eden ye gonca-dehen rûyundur

6. Muhammed Za'îfî Efendi

Müderislik yapmış olan Muhammed Za'îfî Efendi, 1032/1614 yılında vefat etmiştir (Tuman, I, 170). Sicill-i Osmanî'de müderis ve şair olduğu ifade edilmiş ve 1034/1616 yılında vefat edenler arasında kendisine yer verilmiştir (Süreyya, IV, 145).

7. Şeyh Muhammed Za'îfî

Adı Şeyh Muhammed Za'îfî Efendi'dir. Mustafa Efendi adında birinin oğludur. Hâfız ve hattât olan şair, İstanbul Beykoz'da bulunan Akbaba mahallesinde Şeyh Hâce Seyyid Âbid Çelebi Mescidi'nde mahalle imamı ve civarındaki mektepte muallim olarak görev yapmıştır. 1115/1703 yılında Akbaba'da vefat etmiş ve orada defnedilmiştir. Mehmet Nail Tuman bir beytine yer vermiştir (2001: II, 571).

Dinler isen Hak sözü dinle ve anla kıl amel
Açıla ayn-ı hakîkat keşf ola envâr-ı zât

B. Za'îfî Mahlaslı Şairler

1. Za'îfî-i Gülşenî

XVI. yüzyılın mutasavvıf dîvân şairlerinden olan Za'îfî-i Gülşenî'nin asıl adı Ali, mahlası ise Za'îfî'dir. Tezkirelerde şair hakkında yer alan bilgiler, onun Kânûnî'nin ilk

dönemlerinde bilinen bir şâir olması ve İbrâhîm-i Gülşenî'nin (ö. 940/1533-1534) son dönemlerine yetişmiş olması çerçevesindedir (Canım, 365; Kınalızâde II, 577; Beyânî, 154; Müstakîmzâde 2000: 298; Esrar Dede, 2000: 314). Gelibolulu olan Za'fî-i Gülşenî'nin hayâtında en önemli dönüm noktası, Kahire'de bulunan Gülşeniyye Tarikatı'nın kurucusu olan İbrâhîm-i Gülşenî'ye intisâb etmesidir. Bu intisaptan dolayı şâir artık Za'fî-i Gülşenî olarak anılmaya başlanmıştır. Şairimiz İbrâhîm-i Gülşenî'den hilâfet aldığı gibi, Gelibolu'da adına nisbet edilen bir Gülşenî Tekke'sinin de başında yer almıştır. Za'fî-i Gülşenî'nin İbrâhîm-i Gülşenî'nin ölümünden sonra yerine geçen oğlu Ahmed-i Hayâlî döneminde de Kahire'deki Gülşeniyye Âsîtanesi'ne olan bağlılığını sürdürmüştür. Tarikat giyim ve kuşam tarihinde özel bir yeri olan Za'fiyye Tâcı, kendisine nisbet edilerek bu adı almıştır. Za'fî-i Gülşenî, 974-978/1566-1570 yılları arasına tekabül eden bir tarihte Kahire'deki Gülşeniyye Âsîtanesi'nde ölmüş ve oraya defnedilmiştir (Şairin hayatı hakkında geniş bilgi için bkz. geniş bilgi için bkz. Adak, 16-95).

Za'fî-i Gülşenî'nin eserleri kendisine aidiyeti kesin olanlar ile olmayanlar şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Kendisine aidiyeti kesin olan eserler Türkçe *Dîvân*, Farsça *Dîvânçe*, *Hurûfîlik Risâlesi* ve *Tâc Hakkında Risâle-i Mahsûsa* isimli eserlerdir. Za'fî-i Gülşenî'ye aidiyeti kesin olmayan eserler ise *Mevlid*, *Hudâ Rabbim Manzûmesi*, hicviyye tarzında yazılmış isimsiz bir manzûme ve *Risâle-i Mecma'i'l-Mekâsîd* adlı eserlerdir (Şairin eserleri hakkında geniş bilgi için bkz. Adak, 96-111)

2. Ayıntaplı Za'fî

Ayıntaplı Za'fî görebildiğimiz kadarı ile sadece Arif Hikmet tezkiresinde geçmektedir. Burada kendisinin Antepli olduğu ve müfessir olduğu bilgisi yer almakla birlikte, bunun dışında ne kendisi hakkında ne de şiirleri hakkında herhangi bir bilgi yer almamıştır (Hikmet, Millet Ktp., Tarih, 789: 42b).

II. Za'fî ve Za'fî Mahlaslarının Karıştırılması

Za'fî ve Za'fî mahlaslarının karıştırılmasının yanlış istinsah sonucu ortaya çıkan bir karışıklık türü olduğunu daha önce ifade etmiştik. Biz bunu bu mahlaslardan birinin diğerine dönüşmesi, bu mahlaslara topluca yer veren eserlerde karışıklığın ortaya çıkması ve birinin eserinin yanlışlıkla bir diğerine nisbet edilmesi şeklinde ele alacak ve bu maddeler üzerinde detaylı bir şekilde duracağız.

A. Tezkirelerde Yanlış İstinsah Sonucu Za'fî ve Za'fî Mahlaslarının Karıştırılması

Her iki mahlasın yanlış istinsah edilmesi sonucu karıştırılması, birinin diğerine dönüşmesi sonucunda gerçekleşen bir durumdur. Bu da iki şekilde gerçekleşmiştir. Birincisi Za'fî'nin Za'fî'ye, ikincisi de Za'fî'nin Za'fî'ye dönüşmesidir. Aşağıda her ikisi üzerinde durulacaktır.

1. Za'fî'nin Za'fî'ye Dönüşmesi

Burada sözkonusu olan ve kaynaklarda kendisinden yanlışlıkla Za'fî olarak sözedilen Za'fî, XVI yüzyılda yaşamış olan İbrahim Gülşenî'nin halifesi Za'fî-i Gülşenî'dir. Bura-

da meydana gelen husus, yazım esnasında Za'fi kelimesindeki “ع” (Ayın) ve “ف” (Fe) harfleri arasına bir “ی” (Ye) harfinin ilave edilmesi ile bu mahlasın sehven Za'ifi şeklinde istinsah edilmesidir. Hangi kaynaklarda Za'fi'nin Za'ifi olarak istinsah edildiğine bakacak olursak şöyle bir tablo ile karşı karşıya kalırız.

Za'fi-i Gülşeni'nin, XVI. yüzyıl tezkirelerinden olan Latîfi Tezkiresi ile Ahdî'nin *Gülşen-i Şu'ârâ*'sında, farklı nüshalarında olmak üzere hem Za'fi hem de Za'ifi olarak yer aldığı görülmektedir. Za'fi'nin yer aldığı en eski tezkire olan Latîfi Tezkiresi'nin beş nüsha üzerinden neşredilen tenkitli metninde şair Za'fi olarak yer almışken (Canım, 365), tenkitli metinde esas alınmayan nüshalardan birinde Za'ifi olarak yer aldığı Rıdvan Canım tarafından ifade edilmiştir (Canım, 66). Yine Latîfi Tezkiresi'nin matbû nüshasında da şair Za'ifi olarak yer almıştır (Latîfi, 1314: 228)² Bu da nüsha sayısı 97 olarak tesbit edilen (Canım, 39) Latîfi Tezkiresi'nin diğer bazı nüshalarında da şairin Za'ifi olarak yer almış olabileceğini göstermektedir.

Latîfi tezkiresinden sonra yazılan Kınalızâde Hasan Çelebî Tezkiresi'nin üç nüsha esas alınarak yayınlanan tenkitli metninde de şair, Za'ifi olarak yer almıştır (Kınalızâde, II, 577). Bu tezkirenin tenkitli metne esas alınmayan diğer 48 nüshasında (Bu nüshaların tavsîfi için bkz. Kınalızâde, I, 55-68) şairin Za'fi olarak yer alıp almadığı husûsunda ise herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Hasan Çelebî Tezkiresi'nin bir özeti mâhiyetinde olan (Beyânî: 1997: 4) ve tespit edilebilen üç nüsha üzerinden tenkitli neşri yapılan (Beyânî, 14) Beyânî Tezkiresi'nde de şâirden Za'ifi olarak söz edilmiştir (Beyânî, 154). Hasan Çelebî Tezkiresi'nde, şâirin Za'ifi olarak yer alması, özeti mâhiyetindeki Beyânî Tezkiresi'nde de aynı mahlasla yer almasını sağlamış olmalıdır.

Latîfi, Kınalızâde Hasan Çelebî ve Beyânî tezkirelerinde geçen bu Za'ifi'nin aslında Za'fi olduğunu gösteren en önemli kanıt ise, Latîfi Tezkiresi'nde yer alan her üç beytin, Hasan Çelebî Tezkiresin'de aynen, Beyânî Tezkiresi'nde ise ikincisi atlanarak iktibâs edilmiş olması ve bu beyitlerin de, Za'fi Dîvânı'nda Za'fi mahlası ile yazılmış olan bir gazelde (Gülşenî, Millet Ktp. Manzûm 254: 68b) ilk üç beyit olarak yer almasıdır:

Şimşâd-ı kadd-i dil-ber bir bostânda bitmez
Zîrâ nihâl-ı tûbâ bâğ-ı cihânda bitmez

Didüm niçün tehîsin bâr-ı vefâdan ey dost
Güldi didi ki mîve serv-i revânda bitmez

Cân virdüğüm yoluñda ey tâze gül-nihâlı
İgende az görme cân bostânda bitmez

Ahdî'nin Latîfi Tezkiresi'nden sonra, 971/1563 yılında yazılmış olan *Gülşen-i Şu'ârâ*'sında ise, şairin iki nüshada Za'fi, dört nüshada da Za'ifi olarak yer aldığı tespit

2) Matbu nüshadan yapılan sadeleştirilmiş yayında da, aynı durum söz konusudur (Bkz. Latîfi, 1990: 488).

edilmiştir (Solmaz, 2005: 399). Burada geçen Za'îfi'nin aslında Za'fi'nin sehven yazılmış hali olduğunu, burada kendisinden sözedilen kişinin XVI. yüzyılda yaşayan Gelibolulu, İbrâhîm-i Gülşenî mensubu ve başında bulunduğu Gülşeniyye tekkesi Arabzâde tarafından yıkılan biri olmasından (Solmaz, 298) anlıyoruz. Kanaatimize göre bu Za'îfi, Za'fi-i Gülşenî'den başkası olmayıp, burada bir imla hatası olarak Za'fi, Za'îfi'ye dönüşmüştür. Zira bu özellikleri bir arada taşıyan Za'îfi mahlaslı bir şair bilinmemektedir. II. Murad'ın gazalarını nazmeden Gelibolulu Za'îfi, daha önce yaşadığı; Karatovalı Za'îfi (ö. 960/1552), İbrâhîm-i Gülşenî'nin müntesibi olmadığı ve Kastamonulu Za'îfi de Gelibolulu olmadığı (Bunlar hakkında bkz. Tuman, II, 570) için Ahdî'nin sözünü ettiği evsâfa uymamaktadırlar. Pek çok karînenen³ dolayı Gelibolu'nun da içinde bulunduğu Rumeli bölgesinde yaşadığı zaten açık olan Za'fi-i Gülşenî ise bu evsafa uyan tek şairdir. Ahdî Tezkiresi'nin Agâh Sırrı Levend'in özel kütüphânesinde bulunan nüshasında da, şâir Za'îfi olarak yer almıştır (Levend, 1998: 272). Ahdî tezkiresinde şairin, kendi dîvânında yer alan (Gülşenî, 115b) ve aşağıda matla beytine yer verilen bir gazelinin tamamının iktibâs edilmiş olması, Za'îfi olarak kendisinden sözedilen şairin, aslında Za'fi olduğunu ortaya koymaktadır.

Okuyup ümmü'l-kitâbı anladum esrârını

Bilmişüm seb'u'l-mesânî dil-berün dîdârını

XVI. yüzyılın bir diğer tezkiresi olan ve 1568 yılında yazılmış olan Âşık Çelebî'nin *Meşâ'iru's-Şu'arâ*'sında müstakil bir maddede şâirimizden Za'fi ya da Za'îfi olarak söz edilmemiştir. Ancak, biz Kanûnî Sultân Süleymân devri şâirlerinden olan Edirneli Yakînî maddesinde, kendisinden söz edilirken "...*Monla Za'îfi ile musâhebeler ü mu'âşereler ü mu'âsırlar imiş...*" (Kılıç:1994, 343) şeklinde serdedilen ifâdede geçen "Monla Za'îfi"nin, Za'fi-Gülşenî olduğunu düşünüyoruz. Zira *Meşâ'iru's-Şu'arâ*'da müstakil bir maddede kendisinden söz edilen tek Za'îfi Karatovalı Za'îfi (ö. 960/1552) olup, orada Yakînî'nin ismi geçmemektedir (Kılıç, 906). Dolayısıyla Yakînî maddesinde geçen Za'îfi'nin başka bir şâir olması kuvvetle muhtemeldir. II. Murad'ın gazâların nazmeden Gelibolulu Za'îfi, daha erken bir dönemde yaşadığı; Kastamonulu Za'îfi'nin de Edirne ile bir ilgisinden bahsedilmediği (Canım, 367-370) için, bunların da *Meşâ'iru's-Şu'arâ*'da geçen "Monla Za'îfi" ile bir ilgilerinin olmaması gerekir. Öte taraftan Yakînî'nin memleketi (Edirne) ve yaşadığı dönem (Kânûnî dönemi), Za'fi'nin memleketi (Gelibolu) ve yaşadığı dönem ile paralellik arzettiği; ayrıca Za'fi mahlasının Za'îfi olarak istinsâh edildiğini ve XVI. yüzyılda yaşayan Muhyî-i Gülşenî (ö. 1014/1605-1606)'nin de onu "Molla" üvânı ile tavsîf ettiğini (Koç, 2001: 238) bildiğimiz için, *Meşâ'iru's-Şu'arâ*'da kendisinden söz edilen bu "Monla Za'îfi"nin Za'fi-i Gülşenî olması gerektiğini düşünüyoruz.

3) Za'fi'nin, Rumeli'deki beş şehir hakkında birer şehrengîz yazmış olması; Rumeli söyleyiş tarzına sahip olması, döneminde Rumeli'de yayılma alanı bulan Melâmetîlik, Kalenderîlik, Hurûfîlik ve Alevîlik-Bektâşîlik gibi akım ve düşüncelerin etkisinde kalması; Gülşeniyye tarikatının o dönemde Rumeli'de yaygın bir tarikat olması, etkilerinde kaldığı ya da bir şekilde irtibat halinde olduğu Hayretî, Usûlî, Günâhî Agehî, Hafız-ı Sirozî gibi şâirlerin Rumelili olmaları gibi (Geniş bilgi için bkz. Adak, 2006.)

Bazı şiir mecmualarında da (Mecmua, Mil.Yz. A, 4213: 114a; 4050: 57a), Za'fî'nin ıktibâs edilen şiirlerinin mahlas beytinde açık bir şekilde Za'fî yazılı olduğu halde, başlık olarak Za'fî yazılmış, yine Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmut Ef. no. 3088/2'de yer alan ve dîbâcesinde Za'fî'ye ait olduğu açık bir şekilde ifâde edilen Hurûfiliğe ilişkin risâle, Rumelili Za'fî olarak bilinen Za'fî Pîr Mehmed b. Evrenosoğlu adına kaydedilmiştir.

Osmanlı döneminin son mahsûllerine gelince, bunlardan Şemseddîn Sâmî'nin *Kâmûsu'l-A'lâm* (Sâmî, 1996: IV, 2979) ve Gibb'in *Osmanlı Şiir Tarihi* (Gibb, ty: II, 537) adlı eserlerinde şâirimizden Za'fî olarak söz edilmiştir. *Osmanlı Şiir Tarihi*'nde yer alan Za'fî'nin, Mısır'da İbrâhîm-i Gülşenî'nin hizmetinde bulunan bir şâir olarak takdîm edilmesi, burada kendisinden söz edilenin zaten Za'fî olduğunu gösteren yeterli bir kanıttır. *Kâmûsu'l-A'lâm*'daki örnek olarak verilen şiirin, Latîfî, Kınalızâde Hasan Çelebî ve Beyânî tezkirelerinde yer alan şiirle aynı olması, burada kendisinden bahsedilen Za'fî'nin, aslında Za'fî olduğunu göstermektedir.

Şâirin Za'fî olarak yer aldığı diğer son dönem çalışmaları ise Mustafa İsen'in *Usûlî Dîvânı* (İsen, 1988: 17), Mustafa Kara'nın *İslâm Ansiklopedisi*'nde yazmış olduğu "Gülşeniyye" maddesi (Kara, 1996: XIV, 259), Ahmet Yaşar Ocak'ın *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler* (Ocak, 2003: 318) ve Himmet Konur'un *İbrâhîm-i Gülşenî* (Konur, 2000: 174) isimli çalışmalarıdır. Her dört çalışmada da Gülşeniyye tarikatına mensup şâirler sıralanırken Za'fî'ye de yer verilmiş ve aynı bilgiler tekrar edilmiştir. Ocak'ın çalışmasında İsen'in, Konur'un çalışmasında ise Kara'nın çalışması referans olarak gösterilmiştir. Ancak referans olarak gösterilen her iki çalışmada herhangi bir referansa yer verilmemiştir. Şu kadar var ki, İsen'in çalışması Kara'nın çalışmasından daha önce yapıldığı için, bu bilginin ilk olarak orada yer aldığı söylenebilir. Kanaatimizce İsen, Za'fî'yi Gülşeniyye tarikatına mensup şâirler arasında zikrederken, Gibb'in *Osmanlı Şiir Tarihi*'ne dayanmış olmalıdır. Zira tesbît edebildiğimiz kadarıyla İbrâhîm-i Gülşenî'nin mensubu olan Za'fî mahlaslı şâirden söz eden tek kaynak Gibb'in adı geçen eseridir ve bu şâir de Za'fî'den başkası değildir.

Son olarak şâirden Za'fî olarak söz eden diğer bir araştırmacının Ali Öztürk olduğu görülmektedir. *XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf* isimli doktora çalışmasında Öztürk, şâirin dîvânını *Dîvân-ı Za'fî* olarak tanıtmış ve, Ali Emîrî manzum 254'te bulunan dîvânın katalog kaydında *Dîvân-ı Za'fî* olarak yer aldığını ifâde etmiş (Öztürk, 2003: 141) ise de, burada bir sehiv söz konusu olmalıdır. Zira katalog kaydında şâirin mahlası Za'fî olarak yer almaktadır.

Görüldüğü gibi bütün buralarda XVI. yüzyılda yaşamış olan İbrahim Gülşenî'nin halifesi Za'fî-i Gülşenî'den söz edilmesine rağmen, şâir Za'fî olarak istinsah edilmiştir. Bütün bunları sehven oluşan bir istinsah/yazım hatası dışında başka bir şekilde izah etmek güçtür.

Osmanlı edebî muhîtlerinde, çalışmamızın birinci bölümünde kendilerinden söz ettiğimiz üzere, Za'fî mahlaslı şâirlerin sayıca çokluğu, Za'fî'nin Za'fî'ye dönüşmesini kolaylaştıran önemli bir âmil olarak düşünülebilir. Za'fî kelimesine dikkatsiz bir bakışla bakıldığında zihnin daha evvel çokça duymuş olduğu Za'fî'ye kaymış olması ve o şekil-

de de yazılmış olması mümkündür. Fakat bu durum, aynı şâirden farklı iki mahlasla söz edilmesi gibi ciddi bir sorunu beraberinde getirmiştir.

2. Za'îfi'nin Za'fî'ye Dönüşmesi

Yanlış istinsah sonucu ortaya çıkan mahlas karışıklığı, bazen de yukarıda sözü edilen durumun tersine, Za'îfi mahlasının Za'fî'ye dönüşmesi şeklinde de gerçekleşmiştir. Ancak bu durum birincisi kadar çok yaygın değildir. Yine de örneğin, Harun Tolasa'nın *Sehî, Latîfî, Aşık Çelebî Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyât Araştırma ve Eleştirisi* isimli çalışmasında (Tolasa, 1983, 25, 105, 204, 213)⁴, Aşık Çelebî'nin Meşâ'iru's-Şua'arâ'sında yer alan Karatovalı Za'îfi (Kılıç, II, 906) Za'fî'ye dönüşmüştür. Burada iki ihtimâl söz konusudur: Ya Tolasa'nın yararlandığı nüshada Karatovalı Za'îfi, Za'fî şeklinde istinsâh edilmiş; ya da Za'îfi, Tolasa tarafından Za'fî şeklinde okunmuştur. Her iki durumda da Za'îfi'nin Za'fî'ye bir dönüşüm sözkonusudur.

B. Za'îfi ve Za'fî Mahlaslı Şairlere Topluca Yer Ver Eserlerde Ortaya Çıkan Karışıklıklar

Bu bölümde farklı şahsiyetlerin biyografilerine bir arada yer veren son dönem kaynaklarından yararlanacak ve bu kaynaklardaki karışıklıklar üzerinde duracağız. Bu karışıklıklar üç başlık altında toplanmaktadır.

1. Aynı Şâirden Farklı Şairler Olarak Söz Edilmesi

Za'îfi ve Za'fî mahlaslı şâirleri bir arada zikreden en önemli kaynaklardan biri olan M. Nail Tuman (ö.1958)'ın *Tuhfe-i Nâilî*'sinde, Za'fî mahlaslı dört şâire, Za'îfi mahlaslı sekiz şaire yer verilmiştir (Tuman, II, 569). Buradaki adı geçen Za'fî mahlaslı şairler olarak gösterilen *Tezkire-i Şu'arâ-i Mevleviyye*'deki Mevlevî Za'fî Dede, *Tezkire-i Şu'arâ-i Âmid*'deki İbrâhîm-i Gülşenî'nin 1542 yılında vefat eden oğlu Muhammed ve Ahdî tezkiresindeki Za'fî Çelebî aslında tek bir şahıs olup, yukarıda kendisinden söz edilen XVI yüzyılda yaşamış olan İbrahim Gülşenî'nin halifesi Za'fî-i Gülşenî'dir. Zira bu üç Za'fî hakkında anlatılan evsaf tek bir kişinin evsafıdır. Bu tezkirelerde sözü edilen Za'fî farklı kişiler değil, tek bir kişidir. Dolayısı ile burada aynı şâirden farklı şairler olarak söz edilmiştir. Dördüncü Za'fî olarak zikredilen Ayıntaplı Za'fî ise müstakil bir şahsiyettir. Dolayısı ile *Tuhfe-i Nâilî*'de toplamda dört değil iki Za'fî'den sözedilmiş olmaktadır.

2. Farklı Şairlerden Tek Bir Mahlas İle Söz Edilmesi

Tuhfe'-i Nâilî'de yer alan Za'îfi mahlaslı şâirler bu hususa örnek teşkil etmektedir. Burada geçen Za'îfi mahlaslı şâirlerin sayısı sekizdir (Tuman, II, 569). Ancak bunlardan “*Kânûnî Sultân Süleymân devri şâirlerindendir*” şeklinde tanıtılanı, aslında Za'fî iken Za'îfi olarak yer almış ve böylece farklı iki şâirden tek bir mahlasla söz edilmiştir. M. Nâil Tuman bu bilgiyi Latîfî, Hasan Çelebî ve Beyânî'nin tezkirelerine, Şemseddîn Sâmî'nin *Kâmûsu'l-A'lâm*'ına ve *Mecelletü'n-Nisâb*'a dayandırmıştır ki, gerçekten de Za'fî mahlası ile şâirin geçtiği *Mecelletü'n-Nisâb* hâric, bu kaynaklarda şâir Za'îfi olarak

4) Aynı eserin sonraki baskısında bazı yerlerde düzeltme yoluna gidilmiştir. (Bkz. 2002, 198, 207).

geçmektedir. Bu da buradaki karışıklığın tezkirelerdeki yanlış istinsah sonucu ortaya çıkan karışıklığın bir sonucu olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece *Tuhfe-i Nâilî*'de Za'îfî olarak tanıtılanlar sekizden yediye düşmüş olmaktadır.

3. Karışıklık Arzeden Her İki Durumun Bir Arada Ortaya Çıkması

Her iki mahlaslı şâirleri bir arada zikreden *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* bu hususa örnek teşkil etmektedir. Burada Za'îfî mahlaslı iki, Za'îfî mahlaslı dört şâire yer verilmiştir (Bkz. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* 1977-1990: VIII, 634). Bu kaynakta farklı şâirler olarak tanıtılan her iki Za'îfî ile Za'îfî mahlaslı şâirlerden biri, aslında tek bir kişi olup o da İbrahim Gülşenî'nin halifesi Za'îfî-i Gülşenî'dir. Burada birinci olarak farklı şâirler olarak tanıtılan her iki Za'îfî tek bir kişi olduğu için aynı şairden farklı şairler olarak sözedilmiştir. İkinci olarak ise Za'îfî mahlaslı şâirlerden biri aslında Za'îfî olduğu için, farklı şairlerden tek bir mahlas ile (Za'îfî) sözedilmiş olmaktadır. Neticede aynı yerde karışıklık arzeden iki farklı durum bir arada ortaya çıkmıştır. Bu kaynakta aslında Za'îfî mahlaslı bir, Za'îfî mahlaslı üç şâire yer verilmiş olmaktadır.

Diğer bir son dönem çalışması olan *Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde, Za'îfî mahlaslı bir şâire⁵ Za'îfî mahlaslı altı şâire yer verilmiştir (İpekten vd., 1988: 540-541)⁶. Ancak bunlardan Kanunî Sultân Süleyman döneminin ilk yıllarında görüldüğü ve geçimini esnaflıkla sağladığı söylenen Za'îfî ile, İbrâhîm-i Gülşenî'nin halifesi olarak tanıtılan Za'îfî, hem aynı kişidir, hem de bu kişinin gerçek mahlası Za'îfî değil Za'îfî'dir. Burada farklı şâirler olarak tanıtılan iki Za'îfî tek bir kişi olduğu için aynı şairden farklı şairler olarak sözedilmiştir. Aynı zamanda Za'îfî mahlaslı şâirlerden biri aslında Za'îfî olduğu için, farklı şâirlerden tek bir mahlas ile (Za'îfî) sözedilmiş olmaktadır. Neticede aynı yerde karışıklık arzeden iki farklı durum bir arada ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu kaynakta Za'îfî mahlaslı şâirlerin sayısı altıdan dörde düşmüş, Za'îfî mahlaslı olan da ikiye çıkmış olmaktadır.

C. Bir Eserin Yanlışlıkla Başka Bir Şâire Nisbet Edilmesi

Bu durumun bir örneğini Za'îfî-i Gülşenî'ye ait olan hurûfîliğe dair bir risalenin Rumelili Za'îfî'ye nisbet edilmesinde görüyoruz. Söz konusu risâle, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmut Ef. 3088/2'de 19b-34a varakları arasında, 165 x 99 ve, 130 x 55 mm. ebadında, 15 satır ve ta'îk hattı ile yazılmıştır. Risâlenin müellifinin Za'îfî olduğu, gerek risâlenin mukaddimesinde, gerekse Osmanlıca olarak mecmuanın baş tarafında yer alan mecmuadaki risâlelerin fihristinde açık bir şekilde belirtilmiş olmasına karşın, bu risâle kütüphaneye ve bilgisayar kayıtlarında Rumelili Za'îfî olarak bilinen Za'îfî Pîr Mehmed b. Evrenosoğlu adına kaydedilmiştir. Bu dikkatsiz bir okuma neticesinde, zihnin daha çok duymuş olduğu Za'îfî mahlasını algılaması sonucunda gerçekleşen bir husustur. Ancak yine de, Rumelili Za'îfî üzerinde yapılan çalışmalarda, eserleri işlenirken bu kayıttan söz edilmiştir (Akarsu, 27-31; Koçin, 56-70).

5) Bu Za'îfî, Arif Hikmet tezkiresinde sözü edilen Antepli müfessir Za'îfî'dir. Bkz. Hikmet,42b).

6) Mustafa İsen'in, bu eserdeki verilerden hareketle yazdığı bir makalesinde de, bu bilgi yer almaktadır. (Bkz. İsen, 1997: 204)

Sonuç

Osmanlı şiir geleneğinde pek çok şair aynı mahlası kullanmış ve bu şairlerin şiirleri karıştırılmıştır. Aynı olmasa bile benzer mahlaslı şairlerin şiirlerinin de karıştırıldığı görülen bir husustur. Za'fî ve Za'îfî mahlaslı şairler bunun güzel bir örneğini teşkil etmektedir. Bu çalışmada temel olarak iki husus üzerinde durulmuştur. İlk olarak divan edebiyatında Za'îfî ve Za'fî mahlaslarını taşıyan şairler topluca ortaya konmuş, ikinci olarak da aynı Arapça kökten türeyen bu iki mahlasın birbirlerine benzer yazılışları sonucu ortaya çıkan yanlış istinsahlar ve bu istinsahlar sonucunda değişik şekillerde tezahür eden karışıklıklar üzerinde durulmuştur. Bu karışıklıkların tam olarak tespiti ve çözümlenmesi, her iki mahlası kullanmış olan şairlerin doğru sayılarının tespitinde önemli bir altyapı oluşturmuştur. Buna göre bu makalede ortaya çıkan önemli bir sonuç, divan edebiyatında Za'îfî mahlasını kullanan şairlerin sayısının 7, Za'fî mahlasını kullanan şairlerin sayısının ise 2 olarak tespit edilmiş olmasıdır. Makalede divan edebiyatı araştırmacılarının bu konuda bir farkındalık sahibi olmaları ve yapılacak araştırmalarda benzeri durumların olabileceğini göz önünde bulundurmaları amaçlanmıştır. Netice olarak makalede öteden beri sözü edilen mahlas karışıklığı meselesine, ciddi sonuçlar doğuran bir örnek üzerinden katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

- Adak, A. (2006). Za'fî-i Gülşenî Hayatı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti ve Dîvânının İncelenmesi. (Doktora tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akarsu, K. (1993). Rumelili Za'îfî Hayatı, Sanatı, Eserleri, ve Dîvânından Seçmeler. İstanbul: MEB Yayınları.
- Âlî, G., (1994.) Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı. Haz.: Mustafa İsen. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Banarlı, N. S. (2001). Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, (I-II). İstanbul: MEB Yayınları.
- Beyânî, M. (1997). Tezkiretü'ş-Şu'arâ. Haz.: İbrahim Kutluk, Ankara:TTK Yayınları.
- Canım, R. (2000). Latîfî Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin). Ankara: AKM Yayınları.
- Esrar Dede, (2000). Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye. Haz.: İlhan Genç, Ankara: AKM Yayınları.
- Gibb, E.J.W. (Tsz.). Osmanlı Şiir Tarihi. Terc.: Ali Çavuşoğlu, (II). Ankara: Akçağ Yayınları
- Gülşenî, Z.(Tsz.). Dîvân. Millet Ktp. Manzûm 254, vr. 4b.
- Heyet, (1977-1990).Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi-Devirler İsimler Eserler Terimler, (I-VII). İstanbul: Dergâh Yayınları.

- Hikmet, A., Tezkire-i Şu'arâ. Millet Ktp., Tarih, no.789.
- İpekten, H., İsen, M., Toparlı, R., Okçu, N., Karabey, T. (1988). Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İsen, M. (1997). "Dîvân Edebiyatında Mahlasdaş Şâirler". Ötelerden Bir Ses- Dîvân Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İsen, M., (1988) .Usûlî Hayâtı Sanatı ve Dîvânı. Erzurum: AÜFE Yayınları.
- Kara, M., "Gülşeniye". DİA, İstanbul 1996, XIV.
- Kılıç, F. (1994). Aşık Çelebî Meşâ'irü's-Şu'arâ, İnceleme, Tenkitli Metin. (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kınalızâde H. Ç. (1989). Tezkire-i Şu'arâ. (Haz. İbrahim Kutluk). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Koçin, A. (2005). Za'îfî Gülşen-i Mülûk. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Konur, H. (2000). İbrâhîm-i Gülşenî -Hayâtı, Eserleri, Tarikatı. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Latîfî, K. (1314). Tezkire-i Latîfî. İstanbul: İkdâm Mat.
- Latîfî, (1990). Tezkire. Haz.: Mustafa İsen. Ankara: Kültür Bak. Yayınları.
- Levend, A. S. (1998). Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara: T.T.K. Yayınları.
- Mecmua (Tsz.). Ankara: Milli Ktp.Yz. A, no. 4050.
- Mecmua (Tsz.). Ankara: Milli Ktp.Yz. A, no. 4213;
- Mehmed Tahir, B. (2000). Osmanlı Müellifleri (I-III), (Tıpkıbasım). Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Mustafa b. Ş. (1302). Ahterî-i Kebîr. İstanbul.
- Müstakîmzâde S. S. (2000). Mecelletü'n-Nisâb, Ankara: Kültür Bak. Yayınları.
- Müstakîmzâde, S. S. (Tsz.). Risâle-i Tâciyye, Mil. Yz. A, no. 3913.
- Ocak, A. Y. (2003). Osmanlı Toplumunda Zındıklıklar ve Mülhidler. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Öztürk, A. (2003) XVI.yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf (Doktora Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bil. Enst.
- Pala, İ. (2003). Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü. İstanbul: L&M Yayınları.
- Sâmî, Ş. (1996). Kâmûs-ı'l-A'lâm (Tıpkıbasım). Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Sâmî, Ş. (2001). Kâmûs-ı Türkî (Tıpkıbasım). İstanbul: Çağrı Yayınları.

- Sehi Bey, (1998). Heşt Behişt. Haz.:Mustafa İsen. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Süreyya, M. (1311). Sicill-i Osmanî, İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Tolasa, H. (1983). Sehî, Latîfî, Aşık Çelebî Tezkirelerine Göre, 16.Yüzyılda Edebiyât Araştırma ve Eleştirisi. İzmir: Ege Üniversitesi Mat.
- Tuman, M. N. (2001). Tuhfe-i Nâilî-Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri (I-II), (Haz.Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı). Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Yardım, A. (2009). Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler. Ankara: Akçağ Yayınları.